

III. Джерелознавчі галузі знань

- Він же. Співробітництво М. І. Костомарова в історичних журналах пореформенное Росії // УДК. – 1990. – № 4. – С. 63–73.*
- ⁷ *Борисов В. К. Біографія Н. І. Костомарова // ИВ. – 1899. – Т. 77. – № 9. – С. 1048–1049; Корсаков Д. А. Пам'яті Н. І. Костомарова // ИВ. – 1885. – Т. 21. – № 7. – С. 157–166; Він же. Николай Иванович Костомаров в его отношениях к Константину Дмитриевичу Кавелину // ИВ. – 1917. – Т. 149–150. – № 7–8. – С. 157–166; Неслуховский Ф. К Из воспоминаний // ИВ. – 1890. – Т. 40. – № 4. – С. 153–177; Писарев М. Н. Пам'яті Н. І. Костомарова // ИВ. – 1911. – Т. 125. – № 7. – С. 134–152; Попевой П. Н. Историк-идеалист // ИВ. – 1891. – Т. 43. – № 2. – С. 501–520; Попов А. И. Н. І. Костомаров – преподаватель Ровенской гимназии. (По архивным данным Ровенского реального училища) // ИВ. – 1917. – Т. 147. – № 3. – С. 716–735; Юдин П. Л. К біографії Н. І. Костомарова (Письмо графа Орлова к М. Л. Кожевникову) // ИВ. – 1903. – Т. 94. – № 11. – С. 562–564; Він же. Н. І. Костомаров в съылке // ИВ. – 1905. – Т. 100. – № 4. – С. 136–153; Він же. К біографії Н. І. Костомарова // ИВ. – 1908. – Т. 112. – № 6. – С. 81–98; Янков Д. Д. Ученог-литературна діяльність Н. І. Костомарова // ИВ. – 1885. – Т. 20. – № 6. – С. 677–687.*
- ⁸ *Киян О. І. Співробітництво М. І. Костомарова в історичних журналах пореформенное Росії.*
- ⁹ *Лист М. І. Костомарова до С. М. Шубинського від 15 жовтня 1881 р. // ВР РНБ (Санкт-Петербург), ф. 874, оп. 1, од. 3б, 19, арк. 240.*
- ¹⁰ *Лист С. М. Шубинського до М. І. Костомарова від 15 березня 1880 р. // IP НБУВ, ф. 22, № 305, арк. 1.*
- ¹¹ *Лист С. М. Шубинського до А. Л. Костомарової, січень 1881 р. // IP НБУВ, ф. 22, № 422, арк. 1 зв.*
- ¹² *[Шубинський С. Н.] Николай Иванович Костомаров: (Некролог) // ИВ. – 1885. – Т. 20. – № 5. – С. 1–16.*
- ¹³ *Бекетова В. М. Переписка Д. И. Яворницкого с С. Н. Шубинским // Исследования по археографии и источниковедению отечественной истории XVI–XX вв. – Д., 1990. – С. 135–147; Епістолярна спідзініца академіка Д. І. Яворницького. Вип. 1: Листи вчених до Д. І. Яворницького / Укл.: Абропсимова С. В., Перкова А. І. та ін. – Д., 1997. – С. 619–626, 853.*
- ¹⁴ *Глинський Б. Б. Літературна діяльність Д. Л. Мордовцева: (По поводу єї п'ятидесятиліття) // ИВ. – 1905. – Т. 99. – № 2. – С. 579–608.*
- ¹⁵ *Мордовцев Д. Л. Под небом України // ИВ. – 1884. – Т. 18. – № 2. – С. 537.*
- ¹⁶ *Модестов В. И. В Казани и Киеве (1867–1877) // ИВ. – 1885. – Т. 22. – № 11. – С. 334–335.*
- ¹⁷ *Данилов В. Б. Літературні помінки // ИВ. – 1907. – Т. 109. – № 7. – С. 205–212; Він же. Рецензія на книгу Систематичний указатель журнала "Киевская старина" (1882–1906) / Сост. членами комиссии И. Ф. Павловским, В. А. Цепельтьєвым, А. А. Явойским и студентом Б. Д. Чигринцевым. Изд. Полтавською архіноюю комісією. // ИВ. – 1912. – Т. 130. – № 12. – С. 1258; Лебединцев Ф. Г. (Некролог) // ИВ. – 1888. – Т. 32. – № 5. – С. 509; [Полевий П. Н.] "Киевская старина". Ежемісячний історический журнал. П'ятий год издания // ИВ. – 1887. – Т. 27. – № 1. – С. 211–213. Підпис: П. П. По поводу пристоановлення "Киевской старине" // ИВ. – 1888. – Т. 31. – № 1. – С. 263–264.*
- ¹⁸ *Данилов В. Б. Літературні помінки. – С. 211.*
- ¹⁹ *Бекетова В. М. Історія Катеринославщини на сторінках журналу "Історичний вестник" / 36. реферат відп. обласної наук.-практ. конф. з іст. краснозвіства. – Д., 1990. – С. 85–86; Вона же. Журнал "Історичний вестник" та його місце в історичній науці кінця ХІХ – початку ХХ ст: Автореферат дис. на здоб. наук. ступ. к. і. н. – Д., 1993.*

Олеся Дроздовська

ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ Й КРАЄЗНАВЧИ СТУДІЙ ЖУРНАЛУ "ЛІТОПІС БОЙКІВІЦІНИ" (Самбір, 1931–1939 рр.)

У 20–30-х рр. ХХ ст. на західноукраїнських землях, зокрема, в Галичині, було засновано низку краєзнавчих музеїв, що існували завдяки ентузіазму та ініціативі праці й любові до рідного краю їх засновників та співробітників. Це бережанський – "Бережанщина", коломийський – "Гуцульщина", перемишльський – "Стрімвігор", сокальський – "Сокальщина", стрійський – "Верховина", сянський – "Лемківщина", яворівський – "Яворівщина" та ін. На музеї покладалися надзвичайно важливі й відповідальні культурно-політичні завдання: збереження культурних надбань українського населення регіонів, донесення до широкого загалу видомостей про історію рідного краю, особливості архітектури, мови, етнографії тощо, а також доказування самостійності українського народу на противагу польській державній асимілятивній політиці.

Одним із перших поміж зазначених музеїв постав самбірський музей "Бойківщина". Його організатори – члени однайменного статутного товариства у Самборі (до речі, діяльність same цього товариства стала взірцем

для наслідування засновникам згаданих раніше регіональних краєзнавчих музеїв). Ініціатором та першим головою цієї інституції був адвокат Володимир Гуркевич, який (як зазначається у некролозі, опублікованому у ч. 10 за 1938 р. "Літопису Бойківщини") "як людина високої освіти розумів вагу національної культури й вартість національної традицій". Цікаві факти про історію заснування товариства і музею "Бойківщина" подає Михайло Скорик у нарисі "В десятиліття існування Товариства музею "Бойківщина" в Самборі" (Літопис Бойківщини. – 1938. – Ч. 10. – С. 1–18). "І ось при нагоді, – пише автор, – на паперовій серветці, в каварні постає така декларація: "Повітовий музей в Самборі – приступаю в члені. Самбір 24.7.1927, в Гітєні діялося, година 10.40вечером. Др. Гуркевич, Др. Кобільник, Курчак, Др. Лавровський, Яновський, Нижанковський. Під враженням хвилини всі підписані вибираються до проф. Івана Филипчака, будять здивованого вночі, втасманичують і вертають обладовані першою добично до музею. [...] На другий день організовується друга "ек-

III. Джерелознавчі галузі знань

педиції" до старенського 90-літнього проф. Миколи Лашкевича, котра вивозить повну дорожку різних предметів, між іншим ціну археологічну збірку (саме яку, не уточнюється – О. Д.)".

15 лютого 1928 р. у Самборі відбулися Загальні збори засновників товариства "Бойківщина", на яких було прийнято рішення уклсти статут інституції. На цих же зборах головою Товариства обрано Володимира Гуркевича (обіймав цю посаду до 1932 р.), він же мав підготувати текст статуту. Секретарем товариства до грудня 1936 р. був талановитий публіцист, письменник й етнограф Михайло Скорик. У 1933 р., після відходу від справ В. Гуркевича, головою Товариства обрано одного із найактивніших співзасновників і діячів – лікаря Володимира Кобільника. З серпня 1927 р. директором музею "Бойківщини" – найкращого регіонального музею Галицького краю під польською владою – був Іван Філіппов. За 12 років існування членами товариства і музею (вони і журнал були ліквідовані у вересні 1939 р.) зібрали близько 37 тис. експонатів.

У плані діяльності Товариства входило: збирати предмети старовини для заснування краєзнавчого музею "Бойківщина", дослідити етнічно-географічні кордони Бойківщини, вивчити історичне минуле цього регіону (результатом такої роботи мав стати популярний нарис історії краю), доглядати за археологічними та архітектурними пам'ятками, вивчити природу, топографію, етнографію, етнологію, соціологію, діалектологію, літературу, мистецтво, економіку, народну медицину тощо Бойківщини, а також підготувати матеріали ї укладти "Бойківський географічний словник". Okрім того, із метою популяризації результатів роботи, було вирішено видавати журнал "Літопис Бойківщини". Перше число неперіодичного краєзнавчого часопису побачило світ у червні 1931 р. на кошти, зібрані прихильниками, членами та співробітниками товариства й музею. З підзаголовком "Записки, присвячені дослідам історії, культури й побуту бойківського племені" журналу 1931 та 1937–1939 рр. (1932 р. не вийшло юдиного числа) виходив один раз на рік, а у 1933–1936 рр. – двічі. Загалом, упродовж 1931–1939 рр. вийшло 11 чисел журналу (останнє – у 1939 р.) форматом 24x17 см й обсягом одного числа до 120 с. З першого числа часопису видавці отримали прибуток, наступні числа приносили витрати від 100 до 300 зл., які покривав власним коштом доктор В. Кобільник.

Редактувала часопис колегія, а у 1939 р. – одночасно Михайло Скорик. За редакцій журналу у 1931 р. відповідав Володимир Гуркевич, упродовж 1933–1936 рр. – Володимир Кобільник, у 1937–1938 рр. – Ярослав Білинський. У 1931 р. у логотипі видання видавцем часопису вказувалося товариство "Бойківщина", а впродовж 1933–1939 рр. – керівництво однійменного музею цього товариства (їмовірно, одні й ті самі люди). Друкувалося видання у 1931, 1934–1939 рр. у друкарні Йосифа Мецгера в Самборі, у 1933 та 1934 (лише ч. 3) рр. у друкарні

Наукового Т-ва Шевченка у Львові, розташованого тоді на вул. Чарнецького, ч. 26. Редакція та адміністрація журналу розміщувалися у Самборі, спочатку на вулиці Львівській, ч. 8 (1931), а згодом – на вулиці Тихій, ч. 1 (домашня адреса В. Гуркевича) (1933–1939).

У "Літописі..." друкувалися науково-популярні розвідки з археології, географії, історії, діалектології, етнографії й культури мови та побуту Бойківського регіону. Одним із найактивніших авторів журналу був Володимир Кобільник, якого значною мірою цікавила археологія, антропологія та етнографія Бойківського регіону. Дослідник самостійно і за участю докторів Я. Пастернака, Сулімінського й М. Смішка провів низку археологічних експедицій у регіоні, завдяки яким було відкрито декілька городищ, зокрема у Ступниці, Спасі, Гроздівій. Цінні експонати, зібрані під час цих експедицій, були розміщені у музеї "Бойківщина" (їх списки під заголовком "З археології Бойківщини. Виклад пам'яток" подавалися у кожному числі журналу), а кожен крок розкопок, результати яких висловки були детально описані на сторінках "Літопису Бойківщини". Серед праць В. Кобільника, опублікованих у "Літописі...", слід відзначити наступні: "З археології Бойківщини" (1931. – Ч. 1) – історіографічний нарис про археологічні дослідження Бойківського регіону, що проводилися попередниками автора; "З археологічних дослідів на Бойківщині за рік 1931 і 1933" (1933. – Ч. 2) – у цій статті дослідник заперечує популярну на той час думку, що до XIV ст. на території Бойківщини не було юдіального поселення, і доводить, що уже від VI ст. територія краю була густо заселена та "загospodарована", а у XIV ст. "ці життя радше підували, як розвивалося". У цій же статті автор подав детальний опис проведених розкопок ілюстрації – фото та схеми зібраних експонатів; "Руська Путь" (1933. – Ч. 2) – на основі проаналізованих опублікованих матеріалів та архівних джерел В. Кобільник доводить факт існування так званого "Руського Пути" – торговельної дороги, що вела із Закарпаття на північ: "Вже 4000 літ тому взад – стверджує автор – ішли туди купці по нашу сіль, та в заміну привозили свої вироби з бронзи"; "Відкриття доісторичних землянок в Кульчицях" (1934. – Ч. 3) – у цій розвідці подається аналіз проведених розкопок та робляться висновки на підставі віднайдених матеріалів, про те, що на місці розкопок знаходилася "оселя лужицької культури зі значними трацькими віливами" та ін. В. Кобільник провів низку антропологічних досліджень бойків Верховини й Підгір'я та на 264 прикладах довів існування окремого антропологічного типу на етнічній бойківській території. У теоретичній статті "Загальні заваги про кости людини при археологічних розкопках" (1934. – Ч. 4) детально описав способи розкопок людських останків, "щоби вони принесли для науки справжню користь".

Як етнографа В. Кобільника цікавило історичне будівництво, іконописи, історія церков, побут. У ч. 9 часопису

III. Джерелознавчі галузі знань

пису за 1937 р. було опубліковано два матеріали: "Історія самбірської церкви Р.[ождества], Пр.[ечистої], Д.[іви], М.[арії]" (на основі опрацювання архівних джерел з фонду Державного архіву у Львові, архіву Лаврівського монастиря, архіву музею "Бойківщина" у Самборі, рукописних збірках Гр.-кат. Парохіального уряду у Самборі, Національного музею у Львові та магістрату міста Самбора викладає історію цієї церкви, а також наводить результати археологічних досліджень її підземель) та "Матеріальна культура села Жукотина Турчанського повіту" (описує зовнішній вигляд населення, одяг, технологію виготовлення мальованок – тонкого полотна, на якому "вибивають візерунки чорною фарбою", солом'янки брилів та ін., в'уття, кулінарію, знаряддя праці, способи й технологію їх виготовлення та ін.).

Наукові розвідки про особливості будівництва храмів на Бойківщині та у Галичині загалом до "Літопису..." подавали Володимир Залозецький – стаття "Бойківський тип дерев’яної церкви й його відношення до історичних стилів" (1938. – Ч. 8) (акцентує увагу на головний архітектурний особливості досліджуваних церков – "трехпросторовості") та Іларіона Свєнціцького "Тематичний уклад стінопису церкви Св. Юра в Дрогобичі" (1938. – Ч. 8). До обидвох статей подано велику кількість ілюстративного матеріалу – світлини, замальовки та схеми.

Журнал багатий науковими дослідженнями (до більшості із них подавалися карти) про бойківський діалект. Серед них: праці Антона Княжинського "Межі Бойківщини" (автор зробив спробу визначити межі бойків на основі мови), його ж "З бойківсько-лемківського пограниччя", "Фонетика підгірського бойківського говору села Тисовиця (Турчанського повіту)", Івана Зілінського (уже на той час відомого педагога, філолога, діалектолога) – "Границі бойківського говору", Івана Панькевича (закарпатського українського мовознавця, етнографа і педагога) – "Лемківсько-бойківська границя в Чехословаччині", Ярослава Рудницького – "До бойківсько-наддністрянської мовної межі" та "Важливіші ізофони на лівончій центральної Бойківщини", Марії Порпіні – "З географії бойківських слів" (доповнення до "Словника бойківського говору" Юрія Кміта), Євгена Грицака "Лексика с. Сушиці Рікової у Старосамбірщині" та ін. Як додаток до журнала з ч. 3 за 1934 р. друкувався "Словник бойківського говору" (1934 – Ч. 4; 1935. – Ч. 5, 6; 1936. – Ч. 7, 8; 1937. – Ч. 9; 1938. – Ч. 10; 1939. – Ч. 11) Юрія Кміта, що було своєрідним результатом і підсумком його мовознавчих зацікавлень. Нумерація його сторінок окрема. Це у першому числі видання (за 1931 р.) була запроваджена спеціальна рубрика "Матеріали до бойківського словарця" у якій було опубліковано статтю Юрія Кміта "Бойківський словарець зі села Гвіздця" (1931. – Ч. 1). Словник видано у Самборі окремою книжкою 1934 р., але редакція журналу не припинила його публікацію, що свідчить про тогочасну важливість й актуальність цієї праці. Греко-католиць-

кий священик Юрій Кміт був одним із найактивніших авторів "Літопису Бойківщини". На його сторінках друкувалися статті з народознавства та мовознавства, серед них: "Впливі бойківського говору у проповідях а А. Полянського" (1936. – Ч. 8), "Ще раз про Волосай (1935. – Ч. 6).

Етнографія у виданні представлена розвідками про побут, звичаї, народне господарство, шкільництво, архітектурні особливості бойківщою. Основні публікації цього тематичного блоку: "З історії шкільництва на західній Бойківщині (від 1772 – 1930 р.)" Івана Филипчака, "Дещо про бойківські вишивки" Ольги Лищечкої, "Бойківські звичаї з Різдвяних Свят, Нового р. й Йордану" Марії Турянської, "Бойківські писанки" Михайла Скорика, "Домашній кухоня посудина в Старім Самборі" й "Деякі йнституції звичаєвого права в Старосамбірщині" Івана Максимчука, "Похоронні звичаї в селі Жукотин в Турянському повіті" (опис обряду, тексти голосин) Михайла Зинича та ін. Зазначимо, що звернення Івана Филипчака (педагога, талановитого письменника й публіциста, автора численних історичних повістей та краснавчих нарисів, статей і досліджень з історії Самбора і Самбірщини, з проблем шкільництва та господарсько-просвітницької тематики) до теми шкільництва, однієї з найбільшіших проблем українського населення під польською анексією, сприяло піднесенню своєчасності журналу.

На сторінках "Літопису..." висвітлювалися результати праці членів товариства у таких розділах мовознавства, як ономастичка і топоніміка, оскільки їх дослідження на думку Євгена Грицака є "дуже важні її цінні для історика, для дослідника культури й для мовознавця, не згадуючи про туристику й інші діяльності" (Топографічні назви с. Сушиці Рікової у Старосамбірщині. – 1937. – Ч. 9). Про це йдеється у статті Романа Лукані "Прізвища й назви: Бойкевич, Бойки, Бойків, Бойківці, Бойко тощо", Михайла Скорика (результати численних експедицій регіоном з ономастичкою та топонімікою) "Про назву "Бойки" та "Про походження назви міста Самбора", Фольклор та етнографії "Як записувати відомості про бойківські писанки" (стаття пройлістрована численними орнаментами), "Бойківські писанки", Євгена Грицака "Топографічні назви с. Сушиці Рікової у Старосамбірщині", Ярослава Рудницького "Кульчиці чи Кільчиці?" та ін.

Видавці журналу прагнули грунтovно дослідити історію, культуру і побут рідної землі, залучити до цієї праці якомога ширше коло дослідників. Наприклад, у ч. 1 за 1931 р. крім публікацій згаданих раніше напрямів, вміщено відділ "Матеріали до статистики Бойківщини", у якому опубліковано статтю Володимира Гуркевича "Бойки за 100 літ у числах" (це грунтovне статистичне дослідження із таблицями та характеристикою тодішнього населення краю, своєрідний короткий екскурс у книжі часів; автор матеріалу досліджує етнічні межі Бойківського регіону, динаміку чисельного зрост-

тания бойків у 1930–1939 рр. тощо) та статті навчально-змісту: “Як записувати твори усної словесності?” педагога й активного громадського діяча Антона Кияжинського¹; “Як записувати топографічні назви” історика, бібліографа, публіциста й активного громадського діяча Мирона Кордуби. Загалом Бойківський край, його багату історію та культурну традиції, народні промисли й ремесла, давні звичаї досліджував та популяризував на сторінках видання Володимир Гуркевич. Окрім того, він надрукував у журналі розповіді про видатних вихідців з краю – Юрія Дротобича, Григорія Самбірчика, а також цікавий матеріал “Про називсько “Бойки”, що започаткував на сторінках видання цикл стилістичних досліджень.

Часопис практикував періодичні рубрики: “Miscellanea” (переважно довідковення, зауваження, критика раніше опублікованих досліджень), “Хроніка” (повідомлення про діяльність товариства, вихід нових періодичних видань, книг, ознайомлення з діяльністю подібних українських музейів і товариств), “Бойківський помінник” (співтіла та короткі біографічні відомості про відомих

українських наукових, культурних і суспільно-політичних діячів, вихідців з бойківської землі).

Редакція журналу намагалася заохочувати науковців, освічених громадян до дослідження історії краю. У ч. 1 за 1931 р. був оголошений конкурс розвідок про села та міста Бойківщини, який мав трирівні до 1934 р. За найкращі три роботи виділялися грошові премії (300, 200 і 100 злотих). До окремих статей подавався список літератури, ілюстрацій. “Літопис Бойківщини”, як наголошувала редакція, зробив великий внесок у “заступування досліджів над Бойківщиною” та ввів Товариство у широкі наукові кола, а також, що найважливіше, на думку М. Скорика “спонукав до студій місцевих людей, з которых деякі й не думали б про досліди та друкування своєї праці”². Саме тому “Літопис Бойківщини” є своєрідним феноменом української преси Галицького краю 20–30-х рр. ХХ ст., що об’єднав популярене просвітництво з грунтовними науковими краснавчими розвідками.

¹ Скорик М. В десятиліття існування Товариства та Музею “Бойківщина” в Самборі. – Ч. 8.

Андрій Заяць

ПУБЛІКАЦІЙ ЛОКАЦІЙНО-МАГДЕБУРЗЬКИХ ПРИВІЛЕЙ МІСТАМ ВОЛИНІ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНІ XVII СТ. У ВИДАННЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Не можна сказати, що міська тематика особливо цікавила істориків XIX – початку ХХ ст. У той же час проблемам міської історії відводилося певне місце в колі зацікавлення тогоджасних істориків. У цьому ж розрізі можемо розглядати публікацію локацийних та магдебурзьких привілеїв. Як слідно зауважила Софія Кулевська-Топольська, “правову основу заражування якогось поселення до категорії міста був локаційний привілей¹. Поява локаційного привілею, який у багатьох випадках з точності до одного дня встановлював початок міської метрики поселення, мала надзвичайно важливé значення. В очах тогоджасного суспільства місто, яке отримувало такий привілей, було ніби законно народженим – звідси прағнення власників, незважаючи на значні витрати, отримати офіційний дозвіл на локацію. Згідно з визначенням С. Кулевської-Топольської, локаційний привілей – “це королівський документ, що давав заснування міста, а також надання новому місту міських прав”². Високу оцінку локаційному привілею дав Валентин Вуйчик, а Ганна Заремська небезпідставно зуваживши, що він є “єдиним масовим джерелом, що стосується малих міст”³. Грунтова джерелознавча оцінка локаційним привілем дана у працях Станіслава Курсаса та Миколи Ковалського. Важливі спостереження узагальнюючого характеру висловлені Рішардом Шингелом⁴.

Характеризуючи формуляр локаційного привілею, Іво Яворський, Станіслав Александрович та Станіслав Курсас визначали, що писаний він був за певним шаблоном і тому, на жаль, малоінформативний⁵. Однак, як слідно зауважив Вітольд Майзель, він не міг бути іншим, бо “локаційний привілей не був кодифікацією міського права, а включав лише норми, що регулювали специфічні справи даного міста. Загальні справи були відомі адресатові привілсу”⁶. Локаційний привілей міг бути виданий на різних стадіях появи міста. Існувала категорія поселень, для яких локаційний привілей був єдиним документом, що засвідував прағнення їхніх власників закласти місто. Найважливішими у локаційному привілі були нарація і особливо диспозиція. В останній містилися два основні моменти: правовий (дозвіл на локацію і, як правило, надання міського права) та господарський. У нарації привілеїв викладалися особисті мотиви дозволу локаций. Підкреслювалось, що привілей видався на настійне прохання можновладця та членів великої князівської Ради. Інколи зверталася увага на заслуги прохоча перед державою. Щодо осадження королівських міст, то мотивацією їх появи був зазвичай фіскальний момент. Отже, роль королівського локаційного привілею для виникнення міського осередку була значною, бо він був тісно правовою базою, на якій могло відбутися становлення міста.